

”Et nyt Sprog”
Håndbog i Meginjollen

af

Finn R. Andersen
(Megin 443)

Et nyt sprog

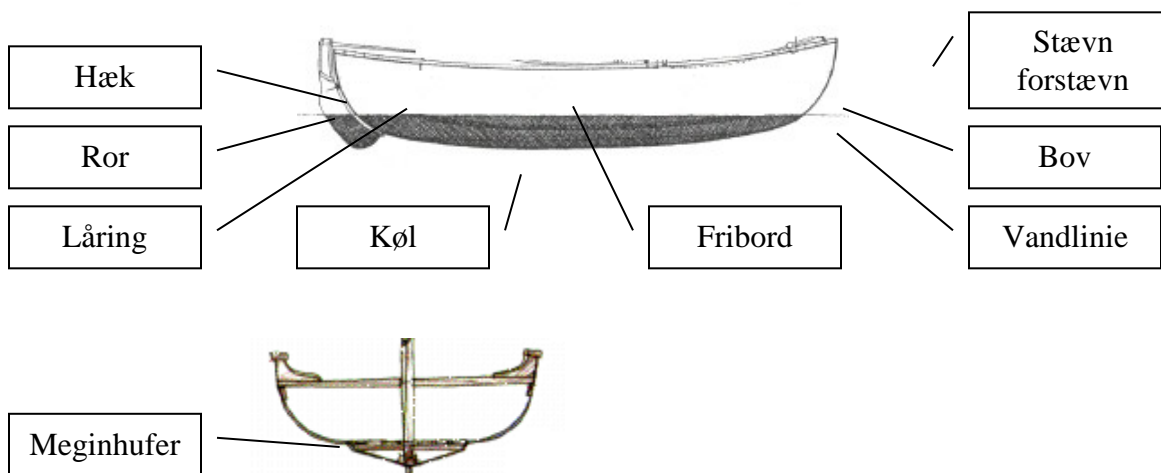
En god ven af mig bor i Mexico City langt fra havet og sejlbare søer. I forbindelse med sin uddannelse skulle han tilbringe et år ved havet og han benyttede lejligheden til at lære at sejle. Han mødte forventningsfuld op til den første lektion, hvor instruktøren startede med at fortælle, at nu skulle han lære et helt nyt sprog. Efter nogle måneder måtte min ven give instruktøren ret – sejlads har sit helt eget sprog – og det skal læres.

Jeg vil her gennemgå nogle vigtige udtryk relateret til Meginjollen og smakkejoller i almindelighed.

Først gennemgås selve jollen. Der startes med skrog og aptering, så følger stående og løbende gods og ord og begreber relateret til sejlene og til sidst en række detaljer ved jollen. Til sidst gennemgås sejladsen og ord og begreber der knytter sig dertil.

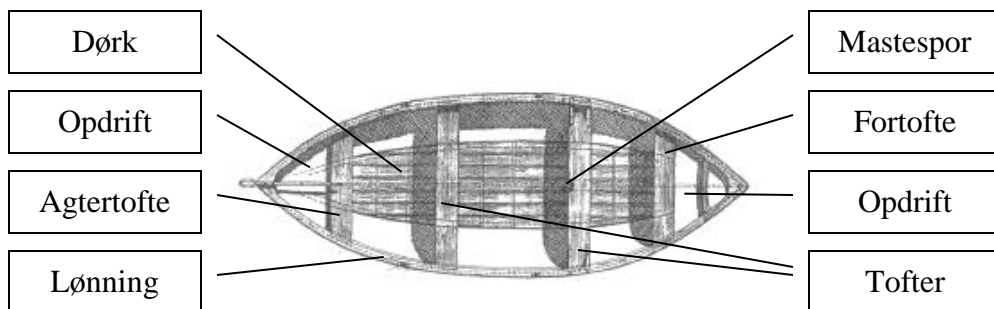
Skrog og aptering

Skrog og aptering består af glasfiberskrog, trækøl, eventuel sænkekøl, tofter og det øvrige træ, der er fast monteret på skroget. Her er de vigtigste benævnelser i forbindelse med skroget.

Den forreste ende af jollen kaldes stævnen eller forstævnen. Den forreste del af jollens side kaldes boven, man kan tale om styrbord bov og en bovbølge.

Siden af jollen kaldes fribord. Fribord bruges både om selve siden, man kan f.eks. polere jollens fribord. Fribord kan også bruges om højden fra vandlinien til overkanten af jolle, og man kan f.eks. sige at en jollens fribord er 50 cm. Den bagerste ende af jollen kaldes hækken eller agterstævnen. Hækken kaldes også gattet, og man kan sige at en Meginjolle er spidsgattet til forskel fra en jolle med plan hæk, der kaldes spejlgattet. Den bagerste del af bådens side kaldes låringen. På jollens agterkant sidder roret på to rorbeslag. Jollen under vandlinien kaldes undervandsskroget. Undervandsskroget kan være malet med bundmaling eller stå ubehandlet. Kølen er det langsgående egetræ der strækker sig i hele jollens længde, Meginjollen kaldes derfor en langkølet jolle. Meginjollen kan desuden have en sænkekøl der svinger ned i vandet og bruges navnlig under kryds for at mindske afdriften. Afdriften er bevægelsen når jollen driver lidt til siden under kryds.

Jollens "gulv" kaldes dørken. "Sæderne" i en jolle kaldes tofter, man kan f.eks. tale om fortoften, agtertoften eller mastetoften. Tofterne giver skroget stabilitet og fastholder formen. Jeg sidder normalt på dørken og sjældent på toften. På jollens kølstok står masten i mastesporret eller mastefoden. Meginjollen bør forsynes med opdriftsmiddel enten som vist med opdrifttanke af glasfiber i jollens ender eller oppustelige beholdere der er gjort godt fast i jollen. Overkanten af jollens sider kaldes rælingen og det langsgående træ på rælingen kaldes lønningen.

En Meginjolle har normalt 2 eller evt. 4 åre og den er let at ro. Årene ligger i åregaflerne der sidder i lønningen. Husk at sikre åregaflerne f.eks. med snor med en stor knude eller en abehand, så de ikke falder ud ved kæntring. Årene bør have en forstærkning af læder så de ikke slides af åregaflerne. Det kan være praktisk hvis den ene åre har en forstærkning af kobber yderst på bladet, så den ikke slides når den bruges til at stage jollen. Hvis der kun er én person der roer sidder man normalt på toften bag masten. På længere ture kan der være en fordel at tage masten ned og ro også fra mastetoften. I så fald er det roeren på den bagerste tofte der sætter takten. På større joller kan der være 4 roere og i så fald er det den bageste roer i bagbord side der sætter takten.

Stående og løbende gods

Rig. Rig er betegnelsen for alt hvad der hører til sejl, mast osv. Rig benyttes også til at betegne hvilken form for rig jollen har, Meginjollen har f.eks. smakkerig fordi storsejlet er et smakkesejl.

Stående gods er den del af riggen der er på jollen når masten er stående, dvs. på plads med forstag og evt. vant. Løbende gods er den del af riggen der bruges til at sætte, bjærge og arbejde med sejlene.

Stående gods. På en Meginjolle er det stående gods masten, forstaget og eventuelle vant. Forstaget er linen fra mastens top til forstævnen. Alle Meginjoller behøver et forstag til at få masten til at stå. Nogle Meginjoller har desuden vant til afstivning af masten. Vant er de liner der evt. går fra mastens top til lønningen lidt agten for masten. Små smakkejoller kan have ustagede master, der bliver holdt på plads af mastesporret og hullet i mastetoften. Smakkejoller til fiskeri havde ofte flere ustagede master som let kunne bjærges når der skulle fiskes eller hvis vinden frisker.

Løbende gods. Løbende gods er resten. De snore der bruges til at hejse sejlene kaldes fald, man taler om fokkefald og storsejlsfaldet. De snore der bruges til at styre sejlene med kaldes skøder, de to fokkeskøder, storsejlsskødet og eventuelt topsejlsskødet. Sprydstagen er den stage der holder sejlets bagerste top udstrakt. Den også en del af det løbende gods da den ikke er en fast del af riggen. På meget store smakkejoller kan sprydstagen være så stor, at den er fast monteret, i så fald kan man sige den er en del af

det stående gods. Sprydstagen sidder på masten i sprydstags stropen. Traditionelt er den udformet som er strop rundt om masten der justeres ved at skubbe stropen op eller ned på masten. På Meginjollen er monteret ”omvendt juletræ” til at holde stropen på plads. Traditionelt var masten ikke lakeret og det er ikke nødvendigt. På ulakerede master er der ofte ikke noget omvendt juletræ, mastens ruhed er tilstrækkelig til at holde stropen på plads. Stropen kan også være udformet som en snor med en øjesplejs til stagen. Snoren går så op gennem et øje på masten og til en klamp. Nogle synes der er lettere at justere denne type strop. Sprydstagen navnlig på større smakkejoller kan være forsynet med en dirk og/eller et givtov. En dirk er en line fra sprydstagen til masten. Når man trækker den ind trækkes stagen ind til masten. Et givtov er en line fra masten bagom sejlet tilbage til masten. Når givtovet trækkes ind, trækkes både sejl og sprydstage ind til masten, hvilket kan være en fordel hvis man sejler alene. Topsejlsstagen (topsejlsstangen) er ligeledes en del af det løbende gods hvis der føres topsejl.

Sejl

Meginjollen fører storsejl (smakkesejl), fok (stagfok) og eventuelt topsejl. Man kan også tale om at storsejlet er et sprydejl og at riggen er en sprydrig. Disse betegnelser bruges imidlertid normalt ikke om smakkejoller eller Meginjollen, men f.eks. om Optimistjollen. **Storsejl.** Meginjollens storsejl er et firkantet smakkesejl. Sejldugen er lavet af dacon der er et kunstmateriale der er særdeles velegnet til sejl.

Lig. Kanten på et sejl kaldes en lig. Ligene får navn efter hvilken kant der er tale om så f.eks. underkanten kaldes underligen. På storsejlet taler om masteligen, overligen, agterligen og underligen. Storsejlet er forstærket med en snor i overligen, masteligen og underligen.

Barm. Hjørnet på et sejl kaldes en barm. Faldbarmen er det hjørne, hvor faldet gøres fast, skødebarmen er hjørnet hvor øjet til skødet sidder, sprydstagen sidder i et øje på sprydbarmen (nokbarmen) og det nederste hjørne ved masten kaldes halsbarmen. Den line der trækker halsebarmen ned inde på masten hedder nedhaleren. Storsejlet på en Meginjolle sidder på mastens masteskinne med løbere. På traditionelle smakkejoller er storsejlet lidset til masten med en snor det kaldes en lidseline. Lidselinen går fra masteligen et godt stykke opad rundt om masten tilbage til masteligen, hvor den er fæstet. Det betyder, at når sejlet er halet i top er lidselinen stram og trækker sejlet ind til masten. Når faldet slækkes bliver lidselinen løs, og sejlet glider let ned.

Reb. Parallelt med storsejlets underligen sidder en række rebeliner, der bruges når storsejlet rebes. Når der rebes siger man at man tager et reb ind. Når vinden igen løjer (lægger sig) reber man ud og bruger igen hele sejlets areal. På større smakkejoller kan der være flere rækker rebeliner, man taler om, første reb og andet reb. Store joller kan evt. også have rebeliner i fokken så den kan rebes. Når der er rebet så meget man kan kaldes det klodsrebet.

Man taler om at et sejl bliver udsejlet når det bliver slidt og mister sin facon og styrke. Når et sejl begynder at blive slidt, vil det leve (blafre) i agterligen på kryds. Lige over skødebarmen ved agterligen på storsejlet er monteret en lidseline du kan stramme og så agterligen ikke blafre og derved forlænge sejlets levetid. Storsejlet hejses med storsejlsfaldet og skødes med storsejlsskødet. Skødet kan føres tilbage til en klamp i læ side på agtertoften, til en varnagel under læ lønning eller i en hanefod.

Fok. Meginjollens fok er en trekantet stagfok der er hægtet til forstaget med karabinhager. Kanterne kaldes forligen, underligen og agterligen. Stagfokken er forstærket i forligen med en stålwire. På fokken hedder det forreste nederste hjørne halsbarmen og de øvrige hjørner er faldbarmen og skødebarmen som på storsejlet. Fokken fastgøres med en korte snor fra halsbarmen gennem et hul og bindes fast på kødbenet. Kødbenet er det buede stykke træ der sidder på tværs forrest i stævnen. Meginjollens fok har normalt ikke rebeliner. Fokken sættes med fokkefaldet og skødes med fokkeskøderne. Skøderne føres gennem en skødeviser på hver side af mastetoften til en klamp længere agter. Ofte sikres skøderne mod at løbe ud med et ottetalsknob. Smakkejoller kan også have smakkefok, det ligner fuldstændigt et lidt mindre storsejl forrest i jollen. Betegnelser og funktioner for smakkefokken er de samme som for storsejlet.

Topsejl. Topsejlet er et trekantet sejl der er lidset til topsejlsstagen (topsejlsstangen) med en lidseline. Hjørnerne kaldes skødebarmen, halsbarm og faldbarm selvom topsejlet ikke har er egentligt fald. Kanterne på topsejlet hedder stagligen, agterligen og underligen. Topsejlsskødet er den line der trækker topsejlet ud på sprydstagen. Du sidder ikke med det i hånden som med andre skøder. Når topsejlet skal sættes bindes faldet fast til topsejlsstangen med et topsejlsstik. I bunden af stangen sidder en snor der kaldes nedhaleren. Du sætter topsejlet ved at trække faldet an og sætte nedhaleren stramt nedad og justerer skødet.

Styrbord, bagbord, læ, luv, højre og venstre

Retningerne på en båd kan være lidt af et mysterium.

Styrbord og bagbord. Højre side af jollen kaldes styrbord og venstre side kaldes bagbord. Ordene kommer fra oldnordisk og vikingebåden; styreåren sidder i styrbord side og styrmanden siddet med bagen (ryggen) mod bagbord. Man kan sige, at noget er ude til (eller i) styrbord hvis det ligger til højre for din egen båd. Du kan holde noget om styrbord, hvis du har det på højre side af jollen når du sejler forbi. Hvis du taler om to ting kan du sige at den ene ligger til højre for den anden, men ikke at noget ligger til styrbord for noget andet. Styrbord og bagbord er altid i forhold til jollen, aldrig i forhold til andre ting.

Læ og luv. Den side hvor vinden kommer fra kaldes luv eller luvart og den anden side læ. Hvis vinden kommer fra højre er luv side styrbord side. Ligesom ved styrbord og bagbord kan man sige at noget er ude til luv (eller oppe til luv) eller ude til læ eller (nede) eller i læen.

Styrbord og bagbord halse. Når du sejler med vinden ind fra styrbord sejler du på styrbord halse og tilsvarende sejler du på bagbord halse når du får vinden ind fra bagbord. Det er meget vigtigt at være meget sikker i styrbord og bagbord halse da det bestemmer hvem der skal gå af vejen. Hvis to både på modsat halse mødes, skal båden på bagbord halse vige for styrbord. Man siger at styrbord har retten til vejen. Styrbord og bagbord halse stammer ligeledes fra vikingeskibenes rig. Når man krydser på styrbord halse med et vikingeskib strammer man halsbarmen (sejlers nederste forreste højre hjørne) ud til et beslag på styrbord side deraf styrbord halse. Hvis du sejler med vinden nøjagtigt bag fra kan det være vanskeligt at afgøre om vinden kommer lidt fra den ene eller anden side.

Her er det storsejlet det bestemmer hvilken halse du sejler på. Har du storsejlet til bagbord sejler du styrbord halse på samme måde som ved andre vindretninger. Du kan træffe nogle der måske bare for at forvirre dig taler om at sejle på bagbord bov. Det betyder at jollen sejler på bagbord bov, altså trykker bagbord bov længst ned i vandet. Bagbord bov er det samme som styrbord halse. Lad dig ikke forvirre og forvir ikke andre, brug ikke dette udtryk.

Bidevind. Når du sejler så tæt til vinden som du kan ligger du på bidevind eller man kan evt. sige at vinden er spids. Hvis du prøver at gå for tæt til vinden siger man at du piner højde eller piner jollen. Hvis du derimod ikke er opmærksom og ikke går så højt som du egentlig kan siger man at du soller højde.

Halv vind. Når du sejler med vinden lige ind fra siden sejler du halvvind. Retninger mellem bidevind og halvvind kaldes foran for tværs.

Læns. Når du sejler med vinden fra agter sejler du læns eller du læns. Hvis vinden kommer nøjagtig bagfra kaldes den at sejle plat læns. Retninger mellem læns og halvvind kaldes agten for tværs. Man siger at man sejler med slæk på skøderne når man ikke sejler bidevind. Når du har vinden lige ind forfra f.eks. i en vending eller for anker kaldes det at ligge i vindøjet.

Skære op. Når du ændre retning op mod vinden kaldes det at skære op. Hvis du kortvarigt skærer op luffer du.

Falde af. Når du ændre retning med vinden falder du af.

Vende og bomme. Det kaldes at vende eller stagvende når en båd skifter halse op mod vinden. Når man skifter halse med vinden kaldes det at bomme eller kovende.

Skraller og rummer. Hvis vinden skifter retning så du får mere modvind siger man at vinden skraller eller bliver mere spids. Hvis vinden skifter retning så du får mere medvind rummer vinden eller du får en rummer.